

УДК 37.015.311

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ «ІНТЕЛЕКТ УКРАЇНИ» У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Ликтей Л.М.

Івано-Франківський коледж

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника»

У статті висвітлено актуальні аспекти впровадження науково-педагогічного проекту «Інтелект України» в початковій школі, розглянуто сучасні теорії освітніх змін, роль формування стратегії освіти початкової школи та напрями діяльності закладів освіти.

Ключові слова: інновації, проект, інтелект, інтелектуальний підхід, обдарованість, логічне мислення, мотивація навчання, контроль.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. На сучасному етапі розвитку освіти актуальним постає питання – виховати інтелектуальну націю. Потреба суспільства у творчих, діяльних і обдарованих, інтелектуально розвинених громадянах з кожним роком зростає. Тому, на часі важливим є створення передумов для формування соціально зрілої, творчої особистості з усвідомленою громадянською позицією, почуттям національної самосвідомості, підготовленої до професійного самовизначення та здатної до самоактуалізації в професійній, соціальній й особистісній сферах.

Сьогодні освіта стає не тільки провідною умовою самореалізації та самоактуалізації особистості, збагачення її творчого потенціалу, але й найважливішим фактором соціально-економічного та духовного піднесення держави, забезпечення її конкурентоспроможності на світовій арені. Адаже інтеграція освіти у освітній простір передбачає необхідність модернізації освітньої галузі відповідно до міжнародних вимог. Актуальним завданням сучасної системи освіти України є підвищення рівня якості знань учнів. Важливо, щоб освіта давала дітям нові життєві стратегії, життєву компетентність, сприяла мобільності їх соціальної поведінки, тому що саме це дозволяє особистостям долати кризові ситуації, обирати свій шлях у майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Над проблемами навчання і виховання обдарованих дітей працюють М. Байдан, Л. Васильченко, А. Великанова, О. Гузенко, Г. Кловак, Н. Кушнарченко, Л. Липова, Т. Мишковська, В. Моляко, Л. Морозова, О. Музика, Т. Поніманська, В. Рибалка, С. Сисоєва, М. Холодна, І. Чмихало, Л. Чорна, В. Чудновський, В. Юркевич та ін. У науковій літературі знаходять висвітлення такі аспекти проблеми обдарованості, як питання індивідуальних відмінностей обдарованих дітей (Б. Ананьєв, Л. Виготський, П. Гальперін); виділення сфер та видів обдарованості (Г. Бурменська, Ю. Гільбух, М. Гнатко, С. Гончаренко В. Слуцький); розвиток обдарованості на різних вікових етапах (В. Давидов, Д. Ельконін, Н. Лейтес, В. Паламарчук); виявлення і розвиток обдарованості учнів (Дж. Рензулі, В. Крутецький, О. Кульчицька). Аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що важливі аспекти організації діяльності вчителя із обдарованими учнями залишаються

недостатньо дослідженими й потребують подальшого вивчення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У другій половині ХХ століття, вперше розвинені країни світу активно розпочали роботу над проблемою ідентифікації інтелектуально обдарованих дітей та молоді. Науковці працювали над створенням для школярів спеціальної системи освіти, а також залучення талановитої молоді з інших країн через грантові й інші програми.

У 2006 році команда українських учених, яку очолював доктор педагогічних наук І.В. Гавриш, запропонували концепцію виявлення, виховання й навчання обдарованих дітей в Україні. Сучасному суспільству необхідна якісна освіта, яка спроможна конкурувати з європейською освітою [1, с. 39-43]. Як відомо, проект «Інтелект України» є всеукраїнським і реалізується у 18 регіонах України, зокрема в Київській, Харківській, Дніпропетровській областях. Проект успішно реалізується і в Івано-Франківській області. Приміром, у Галицькій школі, «Першій ластівці», НВК «Загальноосвітня школа-ліцей № 23 Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника» міста Івано-Франківська та ін. Так, вчитель початкових класів НВК «Загальноосвітня школа-ліцей № 23 Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника» Береснева Ольга Василівна зазначає: «Впровадження проекту дає можливість реалізувати загальні цілі мовно-літературної освітньої галузі. З першого року навчання у школі в дітей формуються вміння різного роду, які різносторонньо розвивають школярів: вміння взаємодіяти з іншими, висловлювати власну думку, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати інформацію в текстах, медіа-текстах, сприймати художній текст тощо. На уроці вчитель безпосередньо працює над поглибленням знань учнів про школу та навчання, вправляє дітей у дотриманні шкільних правил, формує в них повну орієнтувальну основу читання та запам'ятовування».

Впродовж вивчення основних періодів навчання грамоти (добукварного, букварного, післябукварного) учитель може самостійно визначати тривалість періодів на основі діагностики готовності учнів до опанування грамотою, спостережень за темпом та якістю формування навичок читання і письма». Окрім освітніх завдань перед учителем стоять завдання забезпечення

умов успішної адаптації дітей до школи, створення класної учнівської спільноти, ознайомлення учнів із шкільними правилами. Запропонована серія малюнків «Буду чемним», «Буду відповідальним» та інші сприяють не тільки розвитку комунікативних навичок учнів, а й формуванню навичок взаємодії та співпраці.

Сутність проекту полягає не в лише в засвоєнні дитиною знань, а у набутті нею, необхідних навичок роботи з інформацією, розвитком гнучкого творчого та інтелектуального мислення, самоконтролю та самооцінки, раціональної організації навчальної праці; розвитку пізнавальних процесів – сприйняття, пам'яті, уваги й уваги; розвитку якостей особистості школяра – цілеспрямованості, працелюбності, організованості та наполегливості. Ці процеси навчання виникають у процесі навчання завдяки здійсненню простої практичної й інтелектуальної дійсності, яка в дитячому віці розглядається як складна діяльність. Володіння такими досягненнями свідчить про набуті навички, вміння та початкові знання – платформа, на якій базується робота у середній школі.

Сьогодні ведеться активна робота над розвитком академічної обдарованості учнів в єдності та взаємозв'язку усіх її компонентів – мотивації навчально-пізнавальної діяльності та мотивації досягнення, креативності та інтелектуальної сфери – на основі виявлення задатків і здібностей учнів, формуванні ціннісних орієнтацій, задоволення інтересів і потреб. За словами науковця Т. Яніцької-Панек тут можна провести чітку паралель між реформуванням освіти в Україні та системи реформування освіти Польщі, де до завдань початкової освіти належить пристосування занять до інтелектуальних потреб і очікування дітей, їхнього розвитку, що викликає у школярів зацікавлення, здивування та радість нових відкриттів [2, с. 42-45].

Сучасні тенденції розвитку національної системи освіти потребують виховання особистості, здатної не тільки до репродуктивної діяльності, але й до прийняття нестандартних рішень, зорієнтованої на постійне самовдосконалення та саморозвиток, тобто творчої, активної, не ординарно мислячої особистості.

Слід зазначити, що діти ХХІ століття – це так зване «Покоління Z», а тому, запропоновані форми навчання: індивідуальна, фронтальна, колективна, групова робота на уроках, потребує використання педагогами інноваційних технологій як у класах, які навчаються за експериментальною програмою «Інтелект України», так і у класах з класичною системою навчання.

За експериментальною програмою «Інтелект України» враховано вікові особливості учнів. Аналіз завдань, які дібрані з урахуванням вікових особливостей школярів спрямовані на підвищення інтересу дитини до навчання. Учні мають можливість реалізувати свій творчий потенціал, розкрити свою особистість шляхом вираження власних думок. Так звані «стартовим майданчиком» успішного навчання та формування творчої особистості є наявність трьох складових інтелектуальної діяльності школяра, які спрямовані на засвоєння чогось нового: високого рівня сформованості елементарних пізнавальних процесів, активного мислення, організованості та цілеспрямованості.

Завдяки міжпредметним зв'язкам, засобам наочності та відео матеріалам, об'єкт вивчення стає більш зрозумілим та цікавим. Наприклад, на уроці «Навчання грамоти» під час вивчення літери Ш учні знайомляться з таким текстом: У квартирі номер шість, що на поверсі чотири, жили кішка Шушка і собачка Мушка. У квартирі була шафа, в шафі жили мишки. Гризли шоколад, шарпетки, шарфи, шапки, шишки... Одночасно на уроці математики вивчають цифру 6. Цікавим приміром є факт, якщо на уроці «Читання» діти вивчали оповідання про соловейка, то на уроці «Я і Україна» вони дізнаються про класову та видову приналежність цього птаха, спосіб життя, проглядають відео фрагмент з соловейком, чують його спів. На основі набутих знань відбувається обговорення. Така міжособистісна педагогічна взаємодія реалізує базову потребу школяра в залученні її до соціуму і культури суспільства на основі рівноправного партнерства з учителем, характеризує готовність суб'єктів навчання до взаєморозуміння у процесі спілкування і діяльності [3, с. 883].

Додатково до загальношкільних предметів, програма яких спеціально адаптована, введені нові: «Навчаємося разом», на якому діти розвивають пам'ять за спеціальними методиками, вчать працювати з інформацією, та предмет «Єврика», на якому учні розвивають творчі, винахідницькі якості, кмітливість, працюють над рішенням складних завдань.

Кожне навчальне завдання має прикладне значення. Літературний твір містить науково-пізнавальну інформацію, робота над казкою сприяє розвитку моральних цінностей. Вивчаючи літературний твір, учні мають змогу подивитися на карті, де народився письменник, переглянути відеоматеріал про його дитячі роки, рідну домівку. Крім того, вивчаючи пісню, казку чи оповідання учні мають змогу переглянути відеофільм про рідний край. Упродовж кожного уроку в ході отримання базових знань школярі беруть участь у музичних паузах з елементами фізичних вправ і танцювальних рухів, роблять вправи для очей, органів дихання, застосовують рефлексуючі та релаксуючі елементи навчання. Це впровадження, яке базується на класичній структурі проведення уроків. Однак, основними ознаками сучасного уроку навчання грамоти є спрямованість на особистість учня, набуття ним не тільки пізнавального, а й соціального досвіду, формування ключових предметних компетентностей у процесі опанування навчальних предметів, співпраці вчителя і учнів, взаєморозуміння і взаємоповага під час спілкування і навчальної діяльності тощо [4, с. 10-14].

Сучасні методи навчання, які розроблено на кожен урок, сприяють мотивації навчальної діяльності. Інтелектуальні ігри та конкурси змінюють і роль вчителя, оскільки під час гри діти публічно виявляють знання. Для вчителя важливо, щоб його учні виявили знання якомога краще, засвоїли навчальний матеріал глибше. Важливим в інтелектуальних іграх є й те, що набуті знання змінюють свою традиційну роль. Щоденне здобуття знань стає для школярів буденним заняттям, а в інтелектуальних іграх знання – важливий інструмент розв'язання життєвих проблем – вони

асоціюються з успіхом у житті. Інтелектуальні ігри приваблюють дітей новизною форми та можливість виявити себе. Вони відкривають новий світ – цікавий світ інтелекту. На думку Ч. Купі-севича «...сутність дискусії полягає в обміні думками на певну тему між учителями й учнями або тільки між учнями» [5, с. 242-265]. Дитина висловлює як і власну думку, так і прислухається до думки однокласників. Ефективну дискусію характеризує розмаїття думок, бажання відшукати оптимальний варіант розв'язання дидактичної проблеми. Навчальна дискусія створює сприятливі умови для активізації учнів і впливу на їхню психіку, зокрема на творчу уяву. Завдання вчителя, під час дискусії вимагати від учнів не простої відповіді на запитання, а змістовної відповіді для розв'язання дидактичної проблеми, чіткого висловлювання своїх думок. Такий підхід до навчання формує навички колективної роботи й уміння вислухати думки інших учнів.

Важливу роль у мотивації навчальної діяльності відіграють методи емоційного стимулювання учнів, які в процесі навчання створюють ситуацію емоційно-моральних переживань. Опрацьовуючи твори з літературного читання, вчитель подає матеріал, що викликає в учнів почуття співпереживання, співчуття, гордості, формує пізнавальні інтереси та потреби молодших школярів тощо. Педагог Ю. К. Бабанський вперше виділив серед методів навчання окрему групу методів стимулювання й мотивації навчання, зазначаючи, що кожен метод навчання має не тільки інформативно-навчальний, а й мотиваційний вплив, він, однак, стверджує, що існують й певні методи, спеціально спрямовані на формування позитивних мотивів навчання, стимулюють пізнавальну активність, одночасно сприяючи засвоєнню навчальної інформації [6, с. 88]. Дієвими є методи навчального заохочення. Дослідження, що заохочення, похвала від вчителів, батьків позитивно впливає на діяльність дітей. Цей вплив має дві стадії, або фази. На першій стадії похвала діє як пряме позитивне підсилення діяльності. На другій – пряме підсилення набуває якості внутрішньої, підсвідомої мотивації для наступних дій. Застосовуючи метод заохочення, необхідно дбати про об'єктивність, справедливість, враховувати вікові й індивідуальні особливості вихованців. Слід приділити увагу і методам формування старанності й відповідальності у навчанні.

Проаналізувавши методи організації й здійснення навчальних дій, можна зазначити, що перцептивні методи слід застосовувати для передачі й сприйняття навчальної інформації. За допомогою почуттів вчитель впливає на свідомість кожного учня. Словесні, наочні, аудіовізуальні методи – класичні методи, які використовують на всіх рівнях навчання, найчастіше – у початкових класах. Виокремлення методів навчання за зовнішніми проявами їх форм, тобто за джерелами інформації, яку мають засвоювати учні, залишається найбільш прийнятним і зрозумілим.

Однак, на сьогодні чільне місце посідають логічні методи, які допомагають школярам розв'язувати логічні ситуації. Найчастіше педагоги пропонують учням завдання для застосування логічного мислення з використанням попереднього досвіду.

Гностичні методи – організація і здійснення розумових операцій. Для роботи з учнями початкової школи вчитель пропонує проблемно-пошукові завдання, які слід розв'язати евристичним, дослідницьким способом. Вирішальну роль у визначенні і застосуванні певного методу відіграє дидактичне завдання, яке необхідно виконати на конкретному етапі навчання.

До кожної теми передбачено перелік методів контролю – це методи усного, письмового контролю, контроль з використанням інформаційних технологій, різні методи самоконтролю. Метод усного контролю – найпоширеніший метод у навчальній практиці. Його використання сприяє опануванню логічним мисленням, виробленню і розвитку навичок аргументувати, висловлювати свої думки грамотно, образно, емоційно, обстоювати власну думку.

Навчання за програмою «Інтелект України» базується і на класичній класифікації форм організації навчання: за дидактичною метою (теоретичні, практичні, трудові, комбіновані), за формою навчання (індивідуальні заняття, колективно-групові заняття, індивідуально-колективні заняття), за структурною взаємодією елементів з урахуванням домінуючої мети навчання (вступне заняття, заняття з поглиблення знань, практичне заняття, заняття з систематизації та узагальнення знань, заняття з контролю знань, умінь та навичок, комбіновані форми занять).

Провідні фахівці продовжують роботу над реалізацією проекту у середній та старшій школі. Учителі, які працюють за науково-педагогічними проектами мають можливість удосконалювати свою професійну майстерність, розширювати світогляд та вірити в можливість школяра щодо успішного руху вперед, адже віра вчителя в учня народжує віру учня в себе. Програма проекту дає вчителю інструментарій для конструювання діалогічної взаємодії з учнями на уроці (різні пошукові завдання, евристичну бесіду, створення проблемних ситуацій), сприяє розвитку пізнавального інтересу у дітей, формуванню розумових дій. У результаті інтереси вчителя та школяра збігаються, тому що обидві сторони зорієнтовані на успіх. Зростає працездатність, ступінь засвоєності матеріалу, рівень самостійної роботи і творча віддача. Активізується й інтелектуальна діяльність учня, його емоційний стан, вияв його почуттів сягає найвищого рівня. Натомість професійна рефлексія вчителів, що працюють за програмою проекту «Інтелект України» визначається певними особливостями, що обумовлені змістом зазначеного проекту та умовами його реалізації у початковій школі. Однак зважаючи на представлені особливості, акцентуємо увагу на класичній формі перебігу рефлексивного процесу: усвідомленні проблеми, самостереженні, аналізу процесу та його результатів, знаходженні нових ресурсів і, нарешті, корекції діяльності [7, с. 65-70].

Проект дає змогу реалізувати одне з найважливіших завдань – виховання у кожного учня патріотичних почуттів, високої національної ідеї, християнської моралі та відновлення історичної пам'яті українців, глибокого усвідомлення власної національної належності, відчуття єдності зі своїм народом, залучення до таких високих цін-

ностей як любов до батьків та рідної землі, рідної мови, культури, народу, народних традицій, звичаїв та обрядів, готовності творити задля кращого її майбутнього.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи вище зазначене, слід сказати, що поєднання класичної та інноваційної систем навчання, розроблених авторами науково-педагогічного проекту «Інтелект України» сприяють розвитку обдарованої молоді. На наше переконання, важливо запровадити у звичайних класах методику проведення уроків уподібнену до уроків за програмою «Інтелект України». Слід забезпечити розвиток дитини як особистості та найвищої цінності суспільства, створювати умови для розвитку талановитої, обдарованої молоді, залу-

чати її до систематичної науково-дослідницької, пошукової, експериментальної роботи.

Сучасний вчитель початкової школи повинен працювати над формуванням в учнів цілісного наукового світогляду, загальнонаукової, навчальної, загальнокультурної, технологічної, комунікативної і соціальної компетентностей на основі засвоєння знань про природу, людину, суспільство, українську культуру, оволодіння засобами навчально-пізнавальної і практичної діяльності. Педагогу слід здійснювати цілеспрямовану роботу над вихованням учня як громадянина України, національно свідомої, вільної, демократичної, життєво і соціально компетентної особистості, здатної приймати самостійно відповідальні рішення у різноманітних життєвих ситуаціях.

Список літератури:

1. Гавриш І. Всеукраїнський науково-педагогічний проект «Інтелект України»: теоретичні та практичні питання реалізації в початковій школі / І. Гавриш, С. Кириленко, О. Щербаков // Рідна школа. – 2013. – № 8-9. – С. 39-43.
2. Яніцька-Панек Т. Сучасна реформа системи освіти в Польщі / Т. Яніцька-Панек. – К.: Початкова освіта. – 2017. – № 5. – С. 42-45.
3. Кремінь В. Енциклопедія освіти / В. Кремінь. – К.: Юрінком Інтер. – 2008. – 1040 с.
4. Вашуленко О. Варіативність уроків компетентісно орієнтованого навчання грамоти (читання) першокласників / О. Вашуленко // Початкова освіта. – 2016. – № 12. – С. 10-14.
5. Куписевич И. Основы общей дидактики / Перевод с польского О.В. Долженко. – М.: высшая школа, 1986. – С. 242-265.
6. Бабанский Ю.К. Педагогика: [учеб. пособие для студентов пед. институтов] / [Бабанский Ю.К., Сластенин В.А., Сорокин Н.А. и др.; под ред. Ю.К. Бабанского]. – [2-е изд., доп. и перераб.]. – М.: Просвещение, 1988. – 479 с.
7. Резван О.О. Шляхи вдосконалення професійної рефлексії вчителів проектних класів «Інтелект України» / О.О. Резван // Рідна школа. – 2016. – № 4. – С. 65-70.
8. Грабовська Т. Формування позитивної мотивації діяльності особистості / Т. Грабовська, О. Киричук // Рідна школа. – 2002. – № 4(867). – С. 12-14.
9. Козаков В.А. Психологія діяльності і навчальний менеджмент: [підруч. у 2-х ч.] / В.А. Козаков. – К.:КНЕУ, 1999. – Ч. I. Психологія суб'єкта діяльності. – 244 с.
10. Сергеева Н. Мотивація навчальної діяльності учнів на уроках української мови / Н. Сергеева // Початкова школа. – 2013. – № 1. – С. 10.

Ликтей Л.Н.

Ивано-Франковский колледж

ДВНЗ «Прикарпатский национальный университет имени В. Стефаника»

АКТУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ РЕАЛИЗАЦИИ ПРОЕКТА «ИНТЕЛЛЕКТ УКРАИНЫ» В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Аннотация

В статье рассмотрены актуальные аспекты внедрения научно-педагогического проекта «Интеллект Украины» в начальной школе, рассмотрены современные теории образовательных изменений, роль формирования стратегии образования начальной школы и направления деятельности учебных заведений.

Ключевые слова: инновации, проект, интеллект, интеллектуальный подход, одаренность, логическое мышление, мотивация обучения, контроль.

Liktya L.N.

Ivano-Frankivsk College

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

RELEVANT ASPECTS OF IMPLEMENTING THE PROJECT «INTELLECT OF UKRAINE» IN ELEMENTARY SCHOOL

Summary

The article deals with the actual aspects of implementation of scientific pedagogical project «Intellect of Ukraine» in primary school. Modern theories of educational changes, role of formation of educational strategy in primary education, vectors of functions and activities of educational establishments are considered.

Keywords: innovations, project, intellect, intellectual approach, genius, logical thinking, learning motivation, control.